A Maros Megyei Múzeum szerepe, kutatásai és tárgyi hagyatéka

SOÓS ZOLTÁN

Maros megye az 1968-as román közigazgatási újjászervezés eredményeként jött létre, kiterjedése 6696 négyzetkilométer, lakossága megközelítőleg 530 ezer fő, amelyből 200 ezer magyarnak vallotta magát a 2012-es népszámláláskor. Földrajzilag magában foglalja az erdélyi mezőség déli és keleti részét, illetve a Maros, Nyárad, Kis- és Nagy-Küküllő folyók völgyeit.

A magyarság főleg a megye keleti és középső területein él tömbben, de szórványként szinte valamennyi község területén fellelhető. Kulturális hatása meghatározó jellegű a megye arculatát tekintve, kivéve az egykor szászok lakta déli Segesvárszéket. A Felső-Maros mente illetve a Mezőség többnyire román nemzetiségű, míg a Maros völgye vegyes román–magyar etnikumú, és számos kölcsönhatás figyelhető meg az építészettől a népművészetig. A megye létrehozása elsősorban a 1960-as évek román szocialista nemzetiségpolitikájának köszönhető, amelynek elsődleges célja a Maros Magyar Autonóm Tartomány felszámolása volt. Az 1968-ban létrehozott közigazgatási egység magában foglalta az egykori Marosszék területét (amelyhez néhány udvarhely- és keresztúrszéki falut csatoltak, pl. Bözöd, Magyarzsákok stb.), a történelmi Torda vármegye részeit (erdélyi Mezőség, Szászrégen, Görgény völgye), Kis-Küküllő vármegye részeit (Dicsőszentmárton, Radnót, Marosludas), illetve az egykori szászok lakta Nagy-Küküllő vármegye részeit (egykori Segesvárszék, Segesvár, Szászkézsd) (1. kép).

Maros megye változatos etnikai és kulturális kisrégióvá vált, amely egyaránt magában foglalta a székely, magyar, szász, román kultúrát, illetve a polgári, falusi és nemesi életmódot. Magában foglalta az egykor kiváltságos székely és szász területek kultúráját, a hegyvidék román és székely lakosságának hagyományait, illetve a Mezőség és a Maros mente nemesi, illetve arisztokrata uradalmakkal tarkított életmódját. Mindez a sokszínűség fel-

I. KÉP: Maros megye domborzati térképe

jogosít arra, hogy Maros megye kulturális örökségének tárgyalásakor bátran kijelenthessük, hogy ízelítőt kapunk Erdély szinte valamennyi kultúrájából.

A megye etnikai és kulturális gazdagságát érzékenyen érintette a szász lakosság exodusa, amely az 1970-es években vette kezdetét, és gyakorlatilag az ezredfordulóig szinte teljes mértékben eltűnt az *Unio Trio Nationum* egyik meghatározó eleme. A szász lakosság elvándorlása pótolhatatlan veszteség Erdély számára, az általuk képviselt kultúra, népszokások, hagyományok nyolc évszázadon keresztül Erdély egyik legmeghatározóbb alkotóeleme volt.

Az 1968-ban újonnan létrehozott Maros megye kulturális örökségvédelmét a Maros Megyei Múzeum látta el. Ez az intézmény az egykori Maros Magyar Autonóm Tartomány múzeumának a jogfolytonosságát biztosította. A 1960-as évek kultúrpolitikájának megfelelően a marosvásárhelyi múzeum bábáskodott a gyergyói és csíki múzeumok létrehozásánál, számos leltári tárgyat átadva a kezdőgyűjtemények létrehozásánál. Az 1968-as megyesí-téskor a marosvásárhelyi múzeum hatáskörébe új területek kerültek, mint

Segesvár, Marosludas, Dicsőszentmárton vidéke, a tartomány egykori keleti feléből pedig létrehozták Hargita megyét.

Az újonnan létrejött Maros Megyei Múzeum szerkezetileg nem sokat változott az 1990-es évek végéig, a gyűjtésre általában kevés pénz jutott, mindössze néhány lelkes, felkészült szakembernek volt köszönhető (külön kiemelném Bónis Johanna, Gál Kornélia, Zrínyi András szerepét), hogy a meglévő állományok fennmaradtak, és a szűkös lehetőségek, illetve a hozzá nem értő vezetőség által támasztott akadályok mellett, ha kis mértékben is, de gyarapodott az állomány. Gyakorlatilag 2005-ig egy, a szocialista beidegződéseket követő vezetősége volt a múzeumnak (1990 és 2005 között az egykori múzeumi párttitkár az igazgató), amely nem fejlesztette az intézményt, és a pénzhányra hivatkozva az állománygyarapítás, tárgyvásárlás vagy a kutatás takaréklángra volt állítva. A múzeum épületeinek állaga leromlott, az állományok tárolási körülményei pedig szűkösek és elavultak voltak. Természetesen nem egy helyi jelenségről beszélünk, ugyanis a romániai múzeumok jelentős része elavult intézmény, és a Maros Megyei Múzeum még a működőként számon tartott intézmények közé számított. A rendszerváltás után a kisebb múzeumok jelentős része elsorvadt, hiszen szerepük egykor elsősorban a helyi pártpropaganda kiszolgálása, kiegészítése volt (lásd Medgyes, Dicsőszentmárton, Nagyenyed múzeumai).

A nagyobb múzeumok hasonló meghatározott céllal működtek: a pártpropaganda eszközei voltak, a szocialista nacionalizmus ideológiáját népszerűsítették. Szatmártól Konstancáig jellegében ugyanaz a kiállítás volt látható, a kontinuitás súlykolása (ugyanazok a dák várak, római erődök). A középkor Gelu vajda, Hunyadi János – Iancu de Hunedoara, Matei Corvin!, azaz Corvin Máté Mátyás helyett, Vitéz Mihály stb. személyekre összpontosított, az egyetlen vezérelv a román nemzet ősiségének és dominanciájának a bizonyítása volt, amely sajnos napjainkig érezteti hatását, hiszen a hivatalos álláspont továbbra sem szakított ezekkel az elavult ideológiákkal. A nagy intézményeknél a jelentősebb létszám miatt valódi szakemberek is felvételre kerültek, kisebb intézményeknél ez változó volt a vezetőségtől függően. A legnagyobb kárt az ideológiai képzésre való túlzott hangsúly miatt a valós szakemberek hiánya jelentette, és a gyűjtemények hibás kezelése. Ezt tetézte a kilencvenes évek elejének egyik legtragikusabb döntése a műtárgyak szempontjából, az örökségvédelmi törvény eltörlése. Az új örökségvédelmi törvény 1997-ben keletkezett, de a közel hétéves *ex lex* állapot a műkincsrablás kedvelt célpontjává tette Romániát. Teherautók tucatjaival exportálták az olcsón felvásárolt, még magánkézen levő műkincseket. A szakemberhiány a közgyűjteményeket is szabad prédává változtatta, számos műkincslopás

történt a gyakorlatilag felelős kezelő nélküli állományokból, amelyek jelentős része az elavult nyilvántartások miatt még csak ezután válik nyilvánvalóvá. Több tízezer műtárgy hagyta el nyom nélkül az országot, amelyek egy része különféle európai aukciósházakban időnként felbukkan.

A rendszerváltás 25 éve után továbbra is lassú a változás, és a legtöbb esetben a helyi politikai erőviszonyok függvénye, hogy ki kerül egy-egy intézmény élére. Természetesen a helyzet sokat javult a kommunizmus korszakához viszonyítva, hiszen már bizonyos szakmai kritériumoknak eleget kell tenni egy múzeum irányításához. Székelyföld tekintetében kifejezetten biztató a helyzet, a legtöbb intézmény élén fiatal, szakképzett kutatók állnak, és az intézményépítés és -fejlesztés komoly lendületet vett.

A Maros Megyei Múzeum jelenleg 101 munkatárssal és tíz szakosztállyal rendelkezik: történelem, régészet, művészet, néprajz, természetrajz, Görgény- és limes-kutató részleg, restaurálás, Kultúrpalota, adminisztráció, számítástechnika. A múzeum jelentős ingatlanállományt kezel, amelynek a karbantartása és restaurálása jelentős többletterhet jelent, ugyanakkor komoly felelősséggel jár. Összesen hat jelentős épület fenntartását és karbantartását végzi intézményünk, amelyek közül a legjelentősebb a magyar szecesszió egyik legszebb épülete, a Kultúrpalota, de szintén nagyon fontos a néprajzi gyűjteménynek helyt adó Toldalagi-palota, az egykori várparancsnokság épületében működő történelmi és régészeti múzeum, az egykori Székely Iparmúzeum épületében működő természetrajzi részleg vagy a görgényszentimrei Rákóczi–Bornemissza-kastély. A múzeum hatodik épülete, egy, az 1970-es években épült egykori iskolai bentlakás, amelyet többéves munkával újíttunk fel, és ebben az épületben alakítottuk ki a raktárakat, könyvtárat, irodákat, restaurálóműhelyeket és a titkárság-könyvelőséget. Ez az értékes épületállomány egészült ki 2017 novemberében a mezőzáhi Ugron-kastély épületével (2. kép), amely korábban árvaházként működött, majd 2008 óta kihasználatlanul állt.

Épületek

KULTÚRPALOTA (1911–1913). SZÉPMŰVÉSZETI GYŰJTEMÉNY

A múzeum kezelésében levő épületek közül a legjelentősebb a Kultúrpalota, amely a magyar szecesszió egyik legkiemelkedőbb alkotása. A palota 1911–1913 között épült Komor Marcell és Jakab Dezső budapesti építészek tervei szerint. Különlegességét az újszerű formák és terek mellett az épület külső

2. KÉP: A mezőzáhi Ugron-kastély

3. KÉP: A marosvásárhelyi Kultúrpalota

és belső díszítése adja, amelyet a Marosvásárhelyre meghívott gödöllői művésztelep modernista, preraffaelita stílusban alkotó művészei díszítenek. A magyar szecesszió vívmányaként emlegetett Kultúrpalota a Komor–Jakab-építéspáros egyik legbravúrosabb tervének tekinthető (3. kép).

„A saroktelken álló épület különböző funkcióinak szétválasztása, egyben összekapcsolása komoly feladatot jelentett. Az épület szíve a díszterem (hangversenyerem), mely a karzatokkal együtt három szint magasságot is átfog. A földszinten kéthajós előcsarnok húzódik előtte, az előcsarnok felett az első emeleten a tükörterem, a második emeleten a kis előadóterem található. A harmadik szintet teljes egészében a múzeum foglalta el. A hangversenyeremtől jobbra és balra a közlekedőterek – impozáns lépcsőházak – és a próbatermek, öltözők, kiszolgálóterek stb. találhatóak. A szuterén szinten egykor hangulatos kávézó volt. A többszintes könyvtár az épülettől balra, háromszögletű térrel, modern konstrukciójú lépcsőházzal kapcsolódik a Kultúrpalota tömbjéhez. Az architektúra kialakítása Komor és Jakab műve, de az épület ikonográfiai programján és külső-belső díszítésén elsősorban nem ők, hanem a gödöllői művésztelep tagjai dolgoztak. Annak érdekében, hogy a közművelődési ház a magyar képző- és iparművészet kincsesháza legyen – ahogyan az elhangzott az avatóbeszédben –, Bernády György polgármester a képző-, ipar- és zeneművészek egész seregével személyesen tárgyalt.

Feltehetően Körösfői-Kriesch Aladárral (1863–1920) közösen dolgozták ki az ikonográfiai programot, az építészek pedig megteremtették mindennek a keretét. Az architektúra feladata volt, hogy összefogja és ellensúlyozza a számtalan, formailag és anyagában is különböző részletet.

Az épület kiegyensúlyozott, zárt tömegét a sarkokon rizalitok tagolják. A különböző falburkolatokkal horizontálisan jól elkülönített felületeket tagozatok, szobrok, domborművek, a tükörterem zárt erkélyeinek íves üvegmezői teszik mozgalmassá. A lábazati részt – akárcsak a városházán – faragott kváderek hangsúlyozzák. Ezek keretezik a bejárati ajtókat is, melyek modern vas-üveg konstrukciójukkal, fekete gránit borításukkal a bécsi szecessziós építészetet idézik. A négy bejárati ajtó fölött, a homlokzatból a tükörterem színes üveglakos zárterkélyei domborodnak ki. Alattuk Kallós Ede bronzreliefjei a magyar zenetörténet igen jelentős alkotásának, Liszt Ferenc Szent Erzsébet legendája című oratóriumának egyik képét, a Marosvásárhelyen élt, nemzetközi hírnű két matematikus, Bolyai Farkas és Bolyai János alakját, a szintén Marosvásárhelyen élt író és erdélyi művelődésszervező Aranka Györgyöt és az első Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság megalapítását, valamint a magyar szabadságtudat szempontjából is

igen jelentős opera részletét, Erkel Ferenc Bánk bánjából Melinda drámai tettét jelenítik meg.”¹

„A tető játékosan vibráló színeivel, a Zsolnay gyárban készült mázas (kék-fehér) és mázatlan (vörös) cserepekkel szintén az épület tömörszerűségét igyekszik feloldani. A magyar művelődés marosvásárhelyi palotájának célkitűzését a főhomlokzat közepén ívsoros záródású, fekvő téglalap alakú mezőben elhelyezett, Körösfői-Kriesch Aladár által tervezett mozaikkép (920 × 320 cm), A magyar kultúra apoteózisa (Hódolat Hungária előtt) summázza. A mozaikot Róth Miksa műhelye kivitelezte – akárcsak az oldalhomlokzati bejárat felett elhelyezett, zenei allegóriákat ábrázoló képeket is. Hungária allegorikus figurája a magyar királyi jelvényekkel ékesen (korona, koronázási palást, kard) trónol. A mozaikkép jól tükrözi Bernády György polgármester elképzelését, hogy Marosvásárhely, Székelyföld fővárosaként, az erdélyi művelődés fellegrárával, Kolozsvárral egyenrangú félként vegyen részt a magyar kultúra apoteózisában. S mint ahogy házavató beszédében arra többször is utalt a polgármester, az épület külső megjelenítésének is az erdélyi magyar kultúra fölényét és nagyságát kellett tükröznie. Ez a magyar kultúra nagyjainak felvonultatásával és a Szent Korona védelme alatt trónoló Hungária alakjának központba helyezésével jut érvényre az épület főhomlokzatán.”²

A belső terek kialakítása díszítése szintén nagy figyelemmel és igényességgel van kivitelezve, a keleties hatást tükröző pompás előcsarnok vagy a halványlila, bordó és aranszín harmonikusan ötvöző elegáns hangversenyterem a palota legjelentősebb terei. Az előcsarnok kialakítása Körösfői-Kriesch Aladár tervei szerint történt, a lépcsőházak gazdag népies jellegű díszítése Falus Elek munkáját dicsérik. Két kisebb rendezvényterem található az első és a második emeleten. A kisterem és a tükörterem szintén gazdag belső díszítéssel rendelkezik, de talán a palota leghíresebb műrészletei láthatóak itt, a Róth Miksa műhelyében készült és a magyar szecesszió legszebbjeként nyilvántartott üvegablakok (4–5. kép). Az üvegek Thoroczkai Wigand Ede és Nagy Sándor tervei alapján készültek. A tükörterem központi festett üvegablakain Budai Ilona, Kádár Kata, Júlia szép leány, Salamon Sára, erdélyi népballadák által ihletett jelenetek láthatók, a hat szélső üvegablakon néprajzi ihletésű belső, illetve tájak láthatók. A kisterem üvegablakain Bethlen Gábort láthatjuk tudósai körében.

A Kultúrpalota 7500 négyzetméter hasznos felülettel rendelkezik, és

1 A Marosvásárhelyi Kultúrpalota. Szerk. Oniga Erika. Tipographic, Marosvásárhely, 2016. 32.

2 Uo. 35–36.

4. KÉP: Kádár Kata balladája a Kultúrpalota Tükörtermének egyik Róth Miksa-üvegablakán (tervezte Nagy Sándor)

a nagyszerű építészeti és művészeti kvalitásai mellett az építető Bernády nagyságára utal, hogy nemcsak rendezvénytermet építenek, hanem egy új, abban a korban Erdélyben egyedülálló kulturális központot. Az épület a kezdetektől új intézményeknek is helyet adott, létrejött a városi könyvtár (ma megyei könyvtár), zeneiskola (ma művészeti iskola), illetve a városi képtár, amely a múzeum művészeti részlegének az alapját képezi. Később jön létre a Marosvásárhelyi Állami Filharmónia, amely az ország egyik legnevesebb intézménye a maga területén.

Tekintve a palota gazdag külső és belső díszítését, a többféle iparművészeti díszítőelemet, amelyet az épületen láthatunk, illetve a kiterjedt felületeket, komoly figyelmet igényel az épület karbantartása és restaurálása. Az 1960-as évek főjavítása után 2007-ben indult egy újabb helyreállítási program. Ennek kapcsán felújításra került a palota nagyterme, a kisterem, valamennyi üvegablak, és 2013-ban befejeződött az előcsarnok

5. KÉP: A Tükörterem Toroczkai Wigand Ede által tervezett erdélyi ihletésű üvegablaka

és a lépcsőházak felújítása. Előkészület alatt áll a külső homlokzatok és a tetőszerkezet felújítása, illetve a tükörterem falfestésének a restaurálása. Párhuzamosan felújítottuk és kibővítettük a kiállítófelületeket, és bővült a kulturális kínálat. A szecesszió és Marosvásárhely összefonódását mutatja be a tükörterem mellett látható Bernády György- emlékszoba és a szecessziós-Marosvásárhely-kiállítás. Itt mutattuk be a városháza restaurált üvegablakainak középső elemeit, amelyek magyar történelmi személyiségeket ábrázolnak. Az oldalsó ablakokban Bethlen Gábor, II. Rákóczi Ferenc, Kossuth Lajos, Deák Ferenc képeit láthatjuk, míg a központi ablakban Ferenc József volt elhelyezve, fölötté az országcímerrel. Az épület 2010-es helyreállítása során a prefektúra ellenezte, hogy az ablakok visszakerüljenek eredeti helyükre, a tanácsterembe (6. kép).

A palotában található az eredeti koncepciónak megfelelően a múzeum szépművészeti részlege. A művészeti osztály jelenleg 4 kutatót és két állo-

6. KÉP: Az egykori városháza történelmi személyeket ábrázoló üvegablakai (1918-ban eltávolították eredeti helyükről)

7. KÉP: Nicolae Tonitza Odaia copiilor című festménye

8. KÉP: Hollósy Simon Ablaknál című festménye

mányfelelőst-restaurátort foglalkoztat. A gyűjtemény körülbelül 2600 festményt, szobrot és kerámiatárgyat számlál. A legjelentősebb állományok az ún. Bernády-gyűjtemény, amely 19–20. századi festményeket tartalmaz (Munkácsy Mihály, Paál László, Lotz Károly, Vaszary János, Ferenczy Károly, Fényes Adolf stb.), és a klasszikus román művészet, amely szintén kimagasló művészek alkotásait tartalmazza (Theodor Aman, Ion Andreescu, Nicolae Grigorescu, Ștefan Luchian, Nicolae Tonitza stb.). A Kultúrpalotában található művészeti gyűjtemény több értékes festménnyel gazdagodott az elmúlt két évben. Ezek közül kiemelnénk a Nicolae Tonitza *Odaia copiilor* című festményét (7. kép), illetve a nagybányai festőiskolához tartozó Hollósi Simon *Ablaknál* című festményét (8. kép).

2000-ben nyílt újra az egykori Bernády-gyűjtemény az eredeti helyszínen, a palota bal szárnyában. 2008-ban sikerült megnyitni a klasszikus és avantgárd román festészetet bemutató galériát, illetve egy külön teremben Gheorghe és Elisabeta David 150 kortárs festményt tartalmazó adományát. A 2016-os évben két újabb galériát sikerült megnyitni, amely Ion Vlasiu és Dósa Géza Maros megyei művészek munkásságának állít emléket. A régészeti kiállítás elköltöztetése révén egy körülbelül 250 négyzetméter alapterületű, ideiglenes kiállításokat fogadó, korszerű kiállítóteret sikerült

9. KÉP: A budapesti Szépművészeti Múzeum metszetgyűjteményéből készült kiállítás marosvásárhelyi plakátja

kialakítani a Kultúrpalota második emeletén, amelyet egy, a Szépművészeti Múzeum gyűjteményéből származó, *Mantegna, Dürer, Hogarth – a Budapesti Szépművészeti Múzeum legszebb rézmetszetei* c. kiállítás bemutatásával avatunk fel (9. kép). Az új kiállítóterben mutattuk be a Róth Miksa munkásságának emléket állító kiállítást, illetve 2017 tavaszán nyílik a budapesti Szépművészeti Múzeum Zichy-gyűjteményét bemutató festészeti kiállítás.

TERMÉSZETRAJZI MÚZEUM (AZ EGYKORI SZÉKELY IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM)

Időrendi sorrendben az egykori Székely Iparmúzeum épülete az első, amely a múzeum használatába került. Először 1889-ben merült fel az elképzelés, hogy Marosvásárhelyen létrehozzanak egy iparmúzeumot. A múzeumot építeni szándékozó Székely Gazdasági és Kulturális Egylet nyilvános gyűjtést szervezett az építési költségek előteremtésére, majd a városban járó Baross Gábor miniszter hathatós anyagi támogatásának köszönhetően 1891-ben nekifogtak az építkezésnek. Az épületet Kiss István építész tervezte, a munkálatokat 1893-ban fejezték be. Az épület a neoreneszánsz és a görög épületarányok ötvözése révén jött létre.

Az új intézmény célja a székelyföldi iparos hagyományok feltérképezése, dokumentálása, megőrzése, de komoly hangsúlyt kapott a külföldről behozott mintadarabok ismertetése is. Számos makett és mintadarab maradt fenn, sok száz kerámiatárgy az Osztrák–Magyar Monarchia különböző kézművesközpontjaiból, de főképpen a magyarországi és erdélyi központokból. Az Iparmúzeum 1918 után felszámolódott, az értékes gyűjtemény egy része Kolozsvárra került, nagyjából az állomány fele maradt Marosvásárhelyen, ez jelenleg a megyei múzeum tulajdona. Kevés átalakítással fennmaradt az egykori Iparmúzeum eklektikus épülete (10–11. kép), amely számos eredeti részletet megőrzött, így a lépcsőház festett üvegablakait is. Az üvegablakokat kívülről nem védte semmilyen külső ablak, ezért több helyen megrongálódtak, és az épület hőszigetelő képessége is jelentősen csökkent. 2008 tavaszán külső, hőszigetelő védőüveggel láttuk el a lépcsőházat, az üvegablakokat pedig Kecskeméten újítták fel, így visszanyerve eredeti pompájukat. Az épület teljes rekonstrukcióját a folyamatban levő európai uniós pályázat keretén belül valósítjuk meg, és remélhetőleg 2018-ban elkezdődhetnek a munkálatok.

Az épületben jelenleg a Természetrajzi Múzeum működik, amely összesen hét kutatót foglalkoztat. Az épület felújítás után is a természetrajzi részleg otthona marad, illetve az épület mögött fekvő területen egy dendrológiai park készülne, amely a megye növényzetét fogja ismertetni.

IO. KÉP: Az egykori Székelyföldi Iparmúzeum, ma Természettudományi Múzeum 1893-ban átadott épülete

II. KÉP: Az Attila-szoborcsoport az egykori Székelyföldi Iparmúzeum homlokzatán

TOLDALAGI-PALOTA (1752–1779). NÉPRAJZI GYŰJTEMÉNY

A Toldalagi-palota a város egyik legjelentősebb XVIII. századi műemléke (12. kép). A Királyi Tábla beköltözését követően Marosvásárhelyen emelkedő főúri paloták első és egyben legigényesebb példája. Építtetője gróf Toldalagi László (mh. 1779), a Királyi Tábla ülnöke. Építési munkálatai 1759-ben kezdődtek, és több szakaszban 1772-ig zajlottak – ekkor került sor a hátsó szárny teljes befejezésére.

A palota tervező mestere Luidor János, vicepallérként pedig ennél az építkezésnél tűnik fel először Marosvásárhelyen a később nagy jelentőségre szert tevő Schmidt Pál. A szobrok, faragott köelemek elkészítése a korabeli Erdély legfontosabb szobrászára, Schuchbauer Antalra hárult, de szamosújvári kőfaragók is megfordultak az építőtelepen. A stukkódíszek készítésével kapcsolatban Romanus Lehr személyével találkozunk. A Toldalagi család számadáskönyvei a szebeni Johannes Schmidt, valamint a régeni Enyedi Márton lakatosok nevét is őrzik, az asztalosmunkát Takács Lénárd, Hujbert András, Venczel és Semberi nevű mesterek, a kályhákat a nagysajói Céra János és a szászrégeni Jámbor Sámuel rakta, az üvegesek (Sendelyes István és Locz János) segesváriak voltak.³

A palotában a negyvenes évek első felében az Erdélyi Bank Rt. működött, az általuk tervezett nagyszabású átalakítási munkálatokat szerencsére megghiúsította a háború. Az 1960–1961-ben zajló helyreállítási munkálatok során kerültek az épületbe a ma is ott látható historizáló kályhák – egyrészt a kerelőszentpáli Haller-kastélyból, másrészt pedig a marosvásárhelyi Bernády tér 6. és a Jókai Mór utca 26. szám alól. Jelenleg a Maros Megyei Múzeum néprajzi részlege működik az épületben.

Az épület a Rózsák tere (a hajdani Poklos utca) nyugati során, a ferencesek templomából és kolostorából mára megmaradt torony déli oldalán található. Déli szomszédja a Bányai-palota magas neobarokk épülete, északról a ferences kolostor helyén nyitott Színház tér határolja. Zárt belső udvarú, négyzet alaprajzú épület, egy főhomlokzati és egy hátsó bejáratral. Az északi szárny hátsó, nyugati részébe foglalt félemeletes épületrész egy korábbi ház maradványa. Cseréphéjazatú manzárdtető fedi, a gerincen csillaggal díszített pléhgombokkal.

Az épület egyik művészettörténetileg leginkább értékelhető részlete a gazdagon díszített, hattengelyes főhomlokzat. Középen két tengely széles-

³ Orbán János: *Toldalagi-Palota, Marosvásárhely*, <http://lexikon.adatbank.ro/muemlek.php?id=178> történet

12. KÉP: Az 1772-ben befejezett Toldalagi-palota, ma a néprajzi múzeum épülete

ségben hornyos bélletű, vállköves-záróköves díszítésű, kosárirves záradékú kapuzat nyílik, szemöldökmezejében kétoldalt háromszög alakú keretbe mintázott levéldíszekkel. A földszint tengelyeit rusztikus lizénák határolják – ezek kivételével a földszint tagolásának minden eleme (ablaknyílások, vakolt záróköves füleskeretek, tábladíszek az ablakok felett) műemléki helyreállítás eredménye –, a 20. század első felében itt még magas kirakatok és cégtáblák töltötték ki a lizénák közötti mezőket. Az emeletet a földszinttől a homlokzati tagolóelemek vonalában golyvázódó övpárkány választja el (tagozatai a század első feléből származó fotókon egyszerűbbeknek tűnnek).

Az egykori főúri városi palotát többször átépítették, eredeti berendezéséből néhány kályha maradt fenn. Az 1980-as évek elején újították fel utoljára, sajnos több esetben is szakszerűtlen beavatkozások történtek, pl. a pince egykori téglaboltzatait újraöntötték betonból, a szobákban eltávolították a régi vakolatokat és helyettük cementvakolatot hordtak fel stb. Nem maradtak fenn az üvegcsillárok, és az eredeti ajtó- és ablakvasalások, záruk közül is viszonylag kevés maradt épen.

Az épület 1968-ban került a Maros Megyei Múzeum kezelésébe, és a néprajzi gyűjteménynek ad otthont. A néprajzi és népművészeti osztály

gyűjteménye számos értékes népművészeti tárgyat tartalmaz, több régió népviseletét, lakástextíliákat, kegytárgyakat, szentkép- és ikongyűjteményt, az erdélyi kerámiakészítés számos emlékét a 18–20 századból, valamint napjaink népművészeti alkotásait: gyékény-, kukoricaháncs-fonatok, taplóból készült tárgyak, naiv festészet. Mindegyik gyűjtemény több részre van osztva a tárgyak típusa, anyaga, illetve funkciói szerint. Az első néprajzi és népművészeti tárgyak Aurel Filimon gyűjteményeiből származnak a 20. század elejéről, melyeknek gazdagítása további gyűjtőprogramokon keresztül folytatódott, míg sikerült Maros megye valamennyi tájegységét lefedni (Mezőség, Küküllő mente, Görgény völgye, Felső-Maros völgye, Nyárad mente). Ezeknek ritkasága, tipológiai változatossága, valamint a művészi értéke is figyelemre méltó. A kerámiagyűjtemény több száz, az egykori Székely Iparmúzeum anyagához tartozó tárgyat tartalmaz, és intézményünk egyik leggazdagabb, folyamatosan gyarapodó állománya. Az utóbbi évek gyűjtőmunkája során több szászöldi fazekasközpont termékét sikerült megvásárolni, elsősorban homoróddaróci és szászkézdí kerámiákat, de néhány tordai, illetve székelyföldi tárgyat is sikerült megvásárolni.

Az elmúlt évtizedek folyamatos vásárlásai következtében sajnos kevés 17–18. századi kerámiatárgy maradt itthon, ezért intézményünk elsősorban németországi és magyar aukciósházakból vásárol újabb műtárgyakat. 2016-ban sikerült néhány itthon már ritkaságnak számító beszercei, márpodi, szebeni kerámiát vásárolni, és szándékunkban áll további erdélyi fazekasközpontok termékeit beszerezni, mint például a kürpödi vagy a nagyon ritka alvinci habán kerámiát. A néprajzi osztály gyűjteménye több mint 8000 tételt tartalmaz. Intézményünk célja középtávon egy falumúzeum vagy tájház együttes kialakítása Marosvásárhely 20 kilométeres körzetében, lehetőleg a népi építészeti emlékekben gazdag Nyárad mentén.

VÁRMÚZEUM. TÖRTÉNELMI ÉS RÉGÉSZETI GYŰJTEMÉNY

A negyedik műemléképület, amely a múzeum kezelésében található, a marosvásárhelyi várban levő egykori katonai parancsnoksági épület, amely 2007. január 1-ig sorozóközpontként működött. A katonaság által használt épületet kormányhatározat alapján 2001-ben átadták a Maros megyei tanácsnak, majd a megyei tanács 2007-ben Lokodi Edit Emőke akkori tanácselnök hathatós támogatásának köszönhetően átadta az épületet a múzeumnak. A múzeum 2007 áprilisában vette át az épületet a megyei tanácstól.

Az épület egy látszólag érdektelen, jelen formájában a 19. század végén épített katonai parancsnokság, amely először a vár 1750-es katonai fel-

13. KÉP: A 17–19. században épült egykori várparancsnokság, ma a Történeti-Régészeti Múzeum épülete

mérésén szerepel (13. kép). A várban álló épületek jelentős része a 18–19. század során épült az itt állomásozó osztrák, majd osztrák–magyar katona-ság részére.

A várban fellelhető műemlékek közül a református templom épülete a legjelentősebb, amely egykor Ferenc-rendi kolostor volt, és Székelyföld legjelentősebb késő gótikus műemléke. A 14. század végén épített kolostortemplom 1442-ben egészült ki a ma is álló, 55 méter magas, késő gótikus toronnyal. A vár magját képező egykori kolostort az 1480-as években erősítik Báthory István erdélyi vajda támogatásával. A reformáció után a kolostor épületeit elbontják, és az épülő városfalakhoz használják a romokat. Fennmaradt a templom, az egykori sekrestye, a torony és az egykori kápolna szentélye. A kolostor területét több mint tíz éve kutatjuk és ennek tudatában kijelenthető, hogy Erdély egyik legfontosabb koldulórendi létesítménye volt, amely egyaránt végzett oktatási és missziós tevékenységet, és feltehetőleg fontos zarándokhely volt a késő középkor folyamán. A reformációt követően Erdély egyik legkorábbi protestáns iskoláját alapítják meg az egykori kolostor falai közt, amely mai napig működik.

A vár második fontos építészeti örökségét a várfalak képezik, amelyek a 17. századi „kolcsos várost” övezték. Ez az építmény is egyedi, figyelem-

be véve, hogy az egykori magyar királyság egyik legkésőbb kialakult királyi városáról van szó. A városfalak az újkori Erdély katonai építészetének sajátos emlékei. Sajnos a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc után a polgári lakosságnak el kell hagynia a vár területét, a polgárházakat elbontották és a ma álló épületeket emelték helyükbe.

Az egykori várparancsnokság épületében működő Régészeti és Történeti Múzeum 2008 óta használja az épületet. Intézményünk két meghatározó szakosztálya, a régészet és a történelem osztály használja az épület kiállító-, valamint raktárhelységeit. A régészeti és történelmi múzeum felújítási munkálatai közel nyolc évig tartottak, egyrészt az anyagi erőforrások szűkössége miatt, másrészt az épület átfogó megerősítése, aláfalazása, a építési korszakok feltárása, hiteles megjelenítése jelentett többletfeladatot a szakemberek számára. A 18. századi osztrák katonai térképek több polgárházat tüntetnek fel a katonai parancsnokságnak kialakított épület helyén. A felújítás során igyekeztünk minél több részletet feltárni a korábbi épüle-

14. KÉP: A 17. századi marosvásárhelyi első polgármesteri hivatal helyreállított homlokzata, beépítve a 19. századi épületbe

tekből, lévén, hogy egyetlen 17. századi épület sem maradt fenn Marosvásárhelyen eredeti formájában. A feltárások során egyértelművé vált, hogy az épület keleti, illetve nyugati szárnya egy-egy korábbi polgárház részleteit tartalmazza. A katonai parancsnokság két polgárház felhasználásával épült, az utcafrontra merőleges, háromosztatú házakat középen a főhomlokzatnál egy újabb szárnnyal összekötötték, létrehozván egy U alaprajzú épületet. A két korábbi különálló épület szerkezetileg jól elkülönül a pincszinten a barokk hozzáépítéstől. A keleti szárnyat képező 17. századi épület földszinti része csak részletekben maradt fenn, nagyjából átépítették.

A nyugati szárnyat képező 17. századi épület sokkal épebben megőrződött. A négyosztatú épület a földszint párkánymagasságáig fennmaradt, mindössze az ajtó- és ablakosztás módosult részlegesen. A 17. századi építmény eredetileg földszintes volt, a barokk korban épül egységesen emelet az U alakú épületre. A nyugati szárny tehát teljes mértékben megőrzött egy 17. századi épületet, felvetődött a kérdés, hogy kié lehetett az épület, illetve mennyit változott a jellege az átépítések során. Az első, utcafronton levő teremnek a keleti oldalon volt egy külön bejárata az udvar felől. A homlokzaton a két barokk ablak kutatása során előkerült egy harmadik reneszánsz ablak, illetve részlegesen a másik két reneszánsz ablak béléte. Az első és második terem közti elfalazott nyugati átjáró kibontása során számos reneszánsz ablakkeretrészlet került elő, amelyeket restaurálás és részleges kiegészítés után visszahelyeztek az utcafront ablakbéléteibe. Két kétsztatú és egy háromosztatú ablakot állítottak helyre a töredékek restaurálása után. A homlokzat helyreállítása lehetővé tette az egykori reneszánsz oromzat kutatását, amelynek alsó két elemét sikerült azonosítani. Ennek alapján nagy valószínűséggel kisserkeszthető volt az egykori fogazott oromfal. A falkutatások során előkerültek a 17. századi ablakbélétek, amelyek közül a középső béllet épen fennmaradt, a tőle keletre levő ablakbéllet közel kétharmada, míg a nyugati ablakbéllet egyharmada maradt fenn. Az előkerült részletek alapján lehetővé vált az ablakok és az oromfal hiteles helyreállítása, amely Marosvásárhely jelenleg egyetlen helyreállított reneszánsz homlokzata (14. kép).

A belső terek kutatása tette lehetővé az épület rendeltetésének a meghatározását. Az első nagyobb terem 42 négyzetméter alapterületű, feltehetőleg ez volt az egykori épület – városháza – gyűlésterme. A második helyiség szintén 42 négyzetméter alapterülettel rendelkezik, szabálytalan négyszög alaprajzú. A feltárások során előkerült a 18. századi átalakítások során elfalazott és feltöltött pincelejáró, valamint egy észak–dél irányú 0,7 m szélességű fal, amely a pincelejárót választotta el a mellette levő helyiségtől. A helyi-

15. KÉP: Az egykori 17. századi városi tömlöc

ség középső részén két, egymástól 1,4 méterre levő pilléralapozás került elő. A pillérek a belső faltól 1,4 méterre helyezkedtek el, négyzet alakú teret zárva közre. A korabeli analógiák alapján minden kétséget kizáróan egy reneszánsz konyha maradványai kerültek elő, a falra, illetve az oszlopokra egy füstfogó kémény volt ráépítve. Az oszlopok közt kisebb tűzteret képezhettek ki edényeknek, míg a tűztér hátsó felében nagyobb nyílt teret alakítottak ki sütéshez. A harmadik helyiség feltárása tette lehetővé az épület eredeti rendeltetésének meghatározását. Az alapozások vizsgálata során a 40 négyzetméter nagyságú terem délnyugati sarkában egy 4,5 méter mély, $1,5 \times 1,5$ méter alapterületű, téglával falazott vermet azonosítottunk (15. kép). A méretek alapján bizonyosan egy 17. századi tömlöcöt azonosítottunk, hiszen a korabeli polgárházak jóval kisebb tárolóvermekkel rendelkeztek. A tömlöc kialakítása az épület építésével egy időben történt. A városháza építése összefügghetett az 1616-os királyi városi rang megszerzésével.

A 18. század ötvenes éveiben kötötték össze a két 17. századi épületet, kialakítva a barokkos U alakú szerkezetet. Ekkor épült az emeleti rész. Az épület utolsó jelentős átalakítása az 1870-es évekre tehető. Az osztrák–

magyar hadsereg 22. gyalogezrede parancsnoki épületének emeletét megmagasították, az épület belső udvarában boltozott folyosók épültek, illetve kicserélték a nyílászárók jelentős részét. Az átépítést jól dokumentálja az ajtókon, ablakokon fennmaradt 1877-es pecsét. Az épület mostani felújítása során előkerült több teremben a 19. századi díszítőfestés. Három teremben azonosítottunk díszítőfestést. A három teremből, a főhomlokzatnál elhelyezkedő „tishti szalon” festését sikerült helyreállítani, illetve előkészítettük a szalontól keletre levő terem sablondíszítésének újrafestését. A harmadik, a nyugati szárnyban elhelyezkedő terem festése töredékesen maradt fenn, itt kerül kialakításra az állandó kiállítás.

A felújított épületben az elmúlt évek során több sikeres kiállítást mutatunk be: Leonardo da Vinci zseniális találmányai, A pestis, A kávé története, Gyámolító gyógyír, kúrálópirula (gyógyszertörténeti kiállítás), Vida Árpád marosvásárhelyi festőművész emlékkiállítása stb. Az ideiglenes tárlatok célja, hogy a közönség megszokja az új helyszínt. Ennek érdekében számos egyéb rendezvénynek adott helyet az épület, mint például a Tavaszi zsongás húsvéti rendezvény, történelmi előadások, cégrendezvények stb. Az első állandó tárlat 2018 augusztusában fog megnyílni, és tematikájában a 17. századi székely városiasodást mutatja be, különös tekintettel Marosvásárhely fejlődésére. Az egykori Székelyvásárhely az egyetlen olyan székely település, amely 1616-ban megszerezte a királyi városi rangot.

A kiállítás a fentebb leírt városháza termeit foglalja majd el, az első teremben, amely a tanácsterem volt, az egykori városi törvénykönyvet, céhek életét mutatjuk be. A második teremben kerül bemutatásra egy erdélyi reneszánsz konyha, korabeli receptekkel és berendezéssel, a harmadik teremben a tömlőccel kapcsolatosan mutatjuk be a boszorkányüldözést és a pereskedések menetét.

A történeti adatok ismertetése mellett bemutatjuk a 17–18. század tárgyi hagyatékát, amely szemlélteti a korabeli Erdély gazdagságát, fejlettségét. A műtárgyak egy része a múzeum korábbi gyűjteményéből származik, nagyjából azonban az elmúlt öt évben vásároltuk különböző gyűjtőktől, illetve egy külföldi aukciósházból. Az újonnan beszerzett műtárgyak közül a Petrus Bartesch III. brassói ötvösmester műhelyében készült aranyozott ezüstkanna a legértékesebb. Az 1680-as években készült kanna jól szemlélteti az erdélyi reneszánsz művészet gazdagságát, fejlettségét. A kannát akantuszlevelekkel és virágmotívumokkal díszítették (16. kép).

Az erdélyi önművesség bemutatásához mintegy húsz értékes tárggyal gazdagítottuk a múzeum gyűjteményét. Kiemelendő egy 17. századi segesvári ónkanna, egy 18. századi átalakított, hatszög alakú gyömbértartó, több

16. KÉP: Brassói fedeles kanna Paulus Roth műhelyéből

17. KÉP: 15. századi cibórium

erdélyi, ún. delfines mozsár, illetve a felsőporumbáki üveghutából származó üvegpoharak és kannák. A kiállítás érdekessége, hogy látható lesz az egykori városháza tömlőcében megtalált egykori konyha edénykészlete. Több, mint tizenöt edényt sikerült restaurálni a maradványokból. A városháza bútorzatát korabeli ritkaságszámba menő tárgyakkal szemléltetjük. A szakirodalomból⁴ már ismert Teleki Sámuel sáromberki, 1653-ban készült asztala, vagy az 1622-ben készült, gazdagon faragott és pompásan festett kétajtós szekrény, de különlegesenek számít a segesvári Misselbacher család hagyatékából származó reneszánsz láda is. A kiállítás célja, hogy betekintést adjon a 17. századi Erdély és Marosvásárhely gazdasági és művelődéstörténeti életébe.

Előkészület alatt áll a májusban megnyíló, Maros megyei kincseket és

4 B. Nagy Margit: *Reneszánsz és Barokk Erdélyben*. Bukarest 1970 Kriterion. 115 kép, 125 kép.

múzeumi értékeket bemutató kiállítás, amelynek célja bemutatni a múzeum utóbbi hat évben vásárolt vagy régészeti ásatások alkalmával gyűjtött műtárgyait.

A sok száz tárgyat felölelő kiállítás keretében valamennyi múzeumi szakosztály állománygyarapodását bemutatjuk.

A vásárolt tárgyak közül kiemeljük a Fischer-aukciósházban vásárolt, Erdélyből származó, 15. század eleji aranyozott rézből készült cibóriumot (17. kép), illetve Trozner András 76 darabból álló fegyvergyűjteményét, amely több egyedi darabot tartalmaz. Az egyik legértékesebb műtárgy a Paul Poser prágai fegyverműhelyéből származó 1711-es vadászpuska, különlegességnek számít a román hadsereg tisztje által használt, 20. század eleji Mauser pisztoly vagy a második világháború egyik fontos erdélyi csatateréről, a Marosorbórról származó MG 34 géppuska. Több első világháború előtti magyar gyártmányú pisztoly került a gyűjteménybe, illetve egy második világháborús, Marosvásárhelyről származó puska, amelyre felvésték az egykori tulajdonos nevét és lakcímét.

A régészeti leletek közül kiemeljük a marosvásárhelyi várban előkerült középkori és újkori leleteket, a nagyernyei terelőút nyomvonalán feltárt gepida női sírból származó ezüstfibulákat, illetve a tófalvi határban előkerült hun kori lovas sírban talált, drágakövekkel díszített aranycsatot. A kiállítás katalógusa hasznos útmutatót fog tartalmazni a gyűjtőknek és a múzeumbarátoknak egyaránt.

A Történeti és Régészeti Múzeum gyűjteményei nagyjából az intézmény Măraști (egykor Vörösmarty) utcai raktárában található. A múzeum bázisaként szolgáló épületben található az intézmény adminisztrációja, a több mint húszezer kötetet tartalmazó szakkönyvtára, a restaurátorműhelyek és a kutatók irodái.

A történelem szakosztály a múzeum legrégebben megalakult részlege, amely jelenleg 7 kutatót foglalkoztat. Az állomány törzsrészét a 19. század végén, Ráth Károly által alapított Székely Iparművészeti Múzeum hagyatéka képezi, amely az első világháború után megszűnt működni. Az egykori épület mindvégig a múzeum tulajdonában maradt, jelenleg a természetrajzi múzeum működik benne. Az 1938-ban újraalakuló történeti múzeum a Kulturpalotában működött 2006 végéig. Ezt követően a palotában lévő raktarakat egy új, korszerű épületbe költöztettük, a történeti részleg kiállításai pedig 2009 óta a marosvásárhelyi várban, a hadseregtől 2007-ben átvett épületben kaptak helyet.

A történeti részleg állománya mintegy tízezer tárgyat számlál, amelyek a következő gyűjteményekben találhatók:

18. KÉP: 1622-ből származó erdélyi szekrény

19. KÉP: Irattartó az egykori Székelyföldi Iparmúzeumból

- ♦ Bútorgyűjtemény, amelyben néhány ritka és értékes darabot kiemelünk, így az 1622-ből való szász eredetű, reneszánsz kétajtós szekrény (18. kép), barokk falitka, 17. századi karosszék a gernyeszegi kastélyból, bull-technikával díszített ülgarnitúra és tükörállvány stb.
- ♦ Üveggyűjtemény: különféle erdélyi, magyarországi üveggyárak termékei, néhány importdarab, említésre méltó a görvényüvegcsúri, sepsibükszádi, alsóárpási, felsőporumbáki gyűjtemény.
- ♦ Porcelángyűjtemény: jelentős, részben 19–20. századi eredetű állomány, néhány 18. századi tárgy is fellelhető.
- ♦ Technikai gyűjtemény: a törzsanyagot az egykori Székely Iparmúzeum anyaga képezi (19. kép), amely a későbbiekben jelentősen kiegészült órákkal, műszaki kellékekkel (földmérő műszerek), elektronikai cikkekkel (rádiókkal), lámpákkal, fotókellékekkel stb. A gyűjtemény fontos része a marosvásárhelyi Kántor fotóstúdió 2012-ben vásárolt több mint húsz darabot számláló hagyatéka, amely több, ritkaságnak számító készüléket tartalmaz.
- ♦ Textilgyűjtemény: néhány régi nemesi ruhadarabot tartalmaz, szőnyegeket, céhes zászlókat, illetve 20. századi katonai egyenruhákkal egészült ki.
- ♦ Fotótár: régi fotókat, üvegnegatívokat, képeslapokat, üdvözléteket tartalmaz, több, mint hétezer fotót. A gyűjtemény legfiatalabb része az 1500 darabot számláló, erdélyi fürdőket ábrázoló Zepeczánér Jenő-féle fotógyűjtemény.
- ♦ Levéltár: jelentős része feldolgozatlan, főleg 18., 19. és 20. századi anyagokat tartalmaz.

A régészet szakosztályon jelenleg 8 régész szakember teljesít szolgálatot, ez a legfiatalabb szakosztály, 2004-ben alakult. Létrehozását a gyorsan gyarapodó állomány tette szükségessé. Ennek oka a törvénykezés korszerűsítése, amely valamennyi új beruházás esetén kötelezi a beruházót a leletmentési munkálatok elvégzésére. A 20. századból fennmaradt régészeti anyag első sorban a kommunizmus idején elvégzett nagyobb munkálatok helyszínéről származik, mint például a maroskeresztúri római város, a marosvécsi római castrum, a mezősámsondi bronzkori lelőhely stb. Ez az állomány jelentősen kibővült az elmúlt tíz évben, főleg a marosvásárhelyi várban végzett ásatások gazdag anyagának köszönhetően (20–21. kép). A marosvásárhelyi várban található Vártemplom épületegyüttese egykor Erdély legjelentősebb királyi alapítású ferences kolostora volt, amely két és fél évszázadon keresztül működött. Ezt követően a reformáció után a várba beköltözött a vásár-

helyi polgárság. Rendkívül gazdag középkori és újkori leletanyaggal bővült a múzeum gyűjteménye, de erdélyi viszonylatban is fontos és meghatározó régészeti anyag került a felszínre. Középtávon további jelentős bővülés várható az infrastrukturális beruházások, autópálya-építések kapcsán.

A múzeum rövid ismertetéséből kiderül, hogy látványos, gazdag és változatos múzeumi gyűjteménnyel rendelkezünk, sajnos az anyag egy jelentős része még mindig kutatatlan, a kiállítások eddigi hiányosságaihoz a szakemberállomány foghíjassága is hozzájárult. Az 1960–70-es években a gyűjtés jelentős részét az államosítások, elkobzások során bekerült tárgyak jelentették, amelyek egy része sajnos soha nem került a múzeum raktárába, hanem a feketepiaci keresletet elégítette ki, másik részét a szakemberhiány miatt senki nem kutatta, esetenként előfordul, hogy nem is leltározták a tárgyakat. Tehát: tudatos gyűjtési koncepcióról az 1990-es évek közepéig nem beszélhetünk, egyrészt a szűkös anyagi források, másrészt a romániai törvénykezés nehézkessége miatt, harmadrészt pedig ismét a szakemberállomány hiánya húzódott meg a háttérben.

Az ekkor begyűjtött tárgyak jelentős részéről nem áll rendelkezésünkre részletes információ. (Hiányzik a tulajdonos neve, nincs részletes szakmai leírása, elemzése, nincsen fotózva, és sok esetben nincsenek restaurálva.) Az ismertetett működési problémák egy része tehát öröklött, a másik részt pedig igyekszünk minél hamarabb megoldani a belső újjászervezéssel, amely egy újraleltározást és a szakemberállomány frissítését jelenti.

Az első fontos lépés megtörtént, ugyanis a történelem részleg raktárait átköltöztettük egy felújított, korszerű épületbe, ahol a múzeum adminisztrációja, vezetősége és a restaurátorműhelyek is helyet kaptak. A megyei tanács támogatásának köszönhetően sikerült felújítani az épületet, és az egykor szétszórt, öt különböző épületben levő tevékenységet összevontuk egy új logisztikai központba. Itt állandó felügyelet alá kerültek a tárgyak, a beszerzések észszerűsödtek, kéznél van a szakkönyvtár, és a döntéshozók mindenkori elérhetősége is jelentősen növelte a hatékonyságot. Az átszervezés révén a múzeum visszaszolgáltató két kisebb méretű, de ugyanakkor a célnak nem megfelelő épületet, amelyekben a restaurátorműhelyek és a könyvtár működött (a könyvtár épületét visszaigényelték). Az egyéb tevékenységek átköltöztetése révén sikerült megkészserezni a Kultúrpalotában levő képtár kiállítófelületét, amelyet addig raktár foglalt el, illetve növekedett a Néprajzi Múzeum kiállítófelülete a könyvelőség és titkárság átköltöztetésével.

A költözés során új helyett kapott a nagyrészt feldolgozatlan, ismeretlen

20. KÉP: Késő gótikus, 16. század eleji kályha, amely a marosvásárhelyi vártemplom régészeti kutatásakor került elő

levéltár, amelynek újjászervezése 2008 szeptemberében kezdődött. A könyvtárunk körülbelül 16 ezer kötetet számlál, 2007 tavaszán kezdtük a költöztetést és újjászervezést, amely révén a könyvállomány felének új polcrendszert sikerült biztosítani, és elkezdtük az újraleltározást. Számos szakintézménnyel felvettük a kapcsolatot a cserekiadványok felfrissítése érdekében. A könyvtár újjászervezése befejeződött, és két kiadvány is készült a gyűjteményünkben levő régi könyvekről. A Maros Megyei Múzeum örökségvédelemben betöltött szerepe fokozatosan növekszik, részben a szaktanácsadás, a műemlék-felújítások kapcsán, részben a múzeum által birtokolt, használt épületek felújítása kapcsán.

Az ügyintézés korszerűsítése illetve az épületek felújítása mellett legalább olyan fontos volt a leltárak ellenőrzése, digitalizálása, illetve a kutatási

21. KÉP: Az egykori győri ferences rendházfőnök 14. század végi pecsétnyomója, a marosvásárhelyi vár régészeti feltárásán került elő

tevékenység ösztönzése. A gyűjtemények digitalizálása érdekében több, a korszerű követelményeknek megfelelő elektronikus adatbázist készítettünk, amelyek külsős szakemberek számára is kutathatóak. Több ezer tárgyat leltároztunk újra, amelyek a korszerű adatbázisoknak köszönhetően sokkal könnyebben kutathatók a kereső alkalmazás használatával. A legtöbb tárgy a régészet szakosztályon került leltárba, eddig több mint tízezer leltári számot sikerült bevezetni az adatbázisba. Elkészült a gyűjtemények könyvelési érték szerinti újraértékelése, amelyet a számvevőszék igénylésére valamennyi romániai közgyűjteménynek 2016-ra el kellett végeznie. Ezzel párhuzamosan 2018 végére kell elvégeznünk az intézmény újraakkreditációját, amelyet jelenleg a romániai múzeumok mindössze 6-7 százaléka végzett el.

Az újraleltározás lehetővé tette a gyűjteményekkel kapcsolatos kutatások elmélyítését, amely számos szakmai publikációt, tanulmányokat illetve köteteket eredményezett. A Maros Megyei Múzeum kiadásában az elmúlt tíz év alatt több mint száz különböző kiadvány jelent meg: az intézmény évkönyvei mellett számos katalógus, illetve tanulmánykötet. A legjelentősebbek közé sorolnám a Kultúrpalotáról megjelent könyvet és DVD-t, amelyek először mutatják be részletesen a műemlék jelentőségét és építéstörténetét, a Kincses Könyvek sorozatban megjelent Marosvásárhely és Segesvár köteteket, a Vártemplomról megjelent összegző füzetet, a Berecki Sándor és Rezi Botond által gondozott bronzkor- és vaskor-konferencia

kilenc megjelent kötetét, az Orbán János által gondozott művészettörténeti tanulmányköteteket, illetve a művészeti osztály katalógusait. Jelentős eredmény a magyar és a román klasszikus festészetgyűjtemények katalógusa, a Dósa Géza és Vida Árpád marosvásárhelyi festőművészekről készült katalógusok, illetve az Elisabeta és Gheorghe David adományát ismertető katalógus.

A Maros Megyei Múzeum rövid távú célkitűzései közt szerepel a gazdag műemléképület-állományunk felújításának a folytatása és a kiállítások korszerűsítése tartalmi és látványtechnikai szempontból. A Néprajzi Múzeum (Toldalagi-palota) és a várbeli Régészeti és Történeti Múzeum épületének a felújítását sikerült befejezni, a Kultúrpalota és a Természettudományi Múzeum épületei az elnyert EU-s pályázatoknak köszönhetően 2020-ra fognak megújulni. Középtávon szeretnénk befejezni a görgényszentimrei Rákóczi–Bornemissza-kastély, illetve a mezőzáhi Ugron-kastély felújítását, részben önerőből és részben EU-s alapokból. A görgényszentimrei kastély jogi státusa még rendezetlen, ezért jövője sajnos bizonytalan.

Az épületek felújítása mellett nagyon fontos feladat a gyűjtemények gyarapítása, új műtárgyak vásárlása. Ennek megfelelően folyamatosan kutatjuk a piacot gyűjteményeink kiegészítése érdekében. Elsősorban olyan tárgyakat gyűjtünk, amelyek az erdélyi vagy Maros megyei régióhoz köthetők mind történelmi, mind néprajzi szempontból. Szem előtt tartjuk, hogy a kiválasztandó tárgyak legyenek jó minőségűek, legyen egyértelmű a származásuk, ne legyenek esetleg lopott tárgyak. A művészeti gyűjtemény a román, illetve a magyar festőművészet, szobrászat kiemelkedő darabjait tartalmazza, ennek megfelelően az újabb szerzemények célja a meglévő gyűjtemények kiegészítése, főleg 19–20. századi alkotásokat vásárolunk. Fontos a grafikai, illetve a szobrászati gyűjtemény fejlesztése, illetve a helyi vagy országos jelentőségű, Marosvásárhelyhez köthető művészek életművének a felvásárlása, a családoknál fellelhető hagyatékok megszerzése. Folyamatosan kutatjuk az egykori neves, mára már szétszóródott Maros megyei gyűjtemények darabjait, pl. Teleki Domokos-gyűjtemény, Rhédey-gyűjtemény, Ugron-gyűjtemény stb., illetve a 20. században aktív és számos jeles művészt felvonultató marosvásárhelyi festőiskola köréhez tartozó művészek munkáit (Vida Árpád, Bordi András, Aurel Ciupe, Barabás István, Nagy István, Nagy Imre, Nagy Pál, Olariu Gheorghe, Török Pál stb.) A múzeum gyűjtőtevékenysége kapcsán két katalógus jelent meg, amely a 2005 és 2017 közti gyűjtést, vásárlást, régészeti leletmentést tartalmazza, amely révén több ezer jelentős műtárgy került az intézményünk tulajdonába.

Az intézményfejlesztés része a múzeum kapcsolatrendszerének kiépí-

tése, amely elsősorban belföldi és magyarországi intézményeket céloz, amelyekkel közös az érdeklődési terület is. Jelenleg Magyarországon a Zala megyei múzeummal alakítottunk ki testvérintézményi kapcsolatot, illetve a pécsi tudományegyetemmel van közös kutatási projektünk, de több közös kiállítást rendeztünk a budapesti Szépművészeti Múzeummal, a Magyar Nemzeti Múzeummal. Nagy jelentőségű a székelyföldi múzeumok együttműködése, közös kiállítási programok lebonyolítása.

Intézményünk nagy hangsúlyt fektet a kutatási programokra, így például a régészeti feltárások bővítésére, elsősorban a jelentős középkori lelőhelyek feltárására, amelyek számos új információt hoznak felszínre, a pontos műemléki és lelőhely-topográfiák elkészítésére. A meglévő listák elavultak és pontatlanok, sokszor hamis információra építenek. A múzeum fejlesztése elengedhetetlen feladat, de legalább ilyen fontos, hogy a pártállam idején kialakult negatív képet megváltoztassuk, és az emberek tudatában ne egy pártpropaganda-intézmény képe éljen, hanem egy meghatározó és közvéleményformáló kultúrintézményként épüljön be a köztudatba. Az új többnyelvű kiállítások és kiadványok a turisztikai vonzerő növekedésében játszanak szerepet, amit a látogatottságon keresztül lehet lemérni. Ehhez a múzeum felhasználja a modern kommunikációs és közönségkapcsolati eszközöket, évente megrendezésre kerül a most már ezreket vonzó múzeumok éjszakája rendezvénysorozat, amely május 17–18-án kerül megrendezésre, és több ezer embert vonzott a marosvásárhelyi múzeumokba. Ez kiváló alkalom arra, hogy a felnövő nemzedékek megismerjék intézményünket és annak kulturális kínálatát, kiállításainkat és terveinket. A múzeumok éjszakája már nemcsak az intézményünket érinti, hanem marosvásárhelyi rendezvénnyé nőtte ki magát, amelyhez csatlakoztak a Teleki Téka, a Maros Művészegyüttes, a Nemzeti Színház, a városi állatkert, a Keresztelő Szent János római katolikus plébánia gyűjteménye, a Bernády Alapítvány stb.

A Maros Megyei Múzeum középtávú célja, hogy Erdély második legjelentősebb múzeumi pozícióját megerősítse, elérje az évi 100 ezres látogatói számot, illetve bekapcsolódjon országos múzeumi projektekbe. Egy ilyen kezdeményezés a novemberben nyíló Nicolae Tonitza munkásságát bemutató több, országos jelentőségű intézményt célzó kiállítás, vagy a 2019-re tervezett, az Erdélyi Fejedelemség pénzverését és ötvösművészetét bemutató kiállítás.